

havn, Fru Kirsten Petersen, Lyshøj ved Lyderslev, Byretsfuldmægtig, cand. jur. Petresch Christensen, Kancelliraad Poulsen, begge i København, Grev Oluf Scheel (Depositum fra Kgl. Mønt- og Medaillesamling), Fuldmægtig, cand. jur. A. Späth, København, Museumskustode Teglbjerg, Kgs. Lyngby, Apotheker P. Thaysen, Frk. Fernanda West, begge i København, Fru Læge Winge, Vordingborg, fhv. Kontorchef J. Wieth, Direktør Winsløw, begge i København.

STORE BEDEDAG.

Af cand. mag. P. K. Thorsen.

»Berl. Tid.« 4. Marts 1907.

I det kirkelige Udvalg er det sat under Forhandling at afskaffe Store Bededag. Spørgsmaalet om Afskaffelse eller Bibeholdelse hører ikke til de meget betydningsfulde; dog turde det netop paa nærværende Tidspunkt være af Interesse for mange at faa oplyst, hvorledes det forholder sig med denne Festdags Oprindelse og Historie. Den har jo nu i saa mangfoldige Aar været fejret overalt i det danske Monarki af Jøder som af Kristne, af Katoliker som af Protestanter, maaske med Undtagelse af nogle udenfor Foikekirken staaende religiøse Samfund.

Der hersker temmelig almindelig den Vildfarelse blandt Folk, at Store Bededag slet ikke er nogen gammel Helligdag. Man kan atter og atter høre det gentaget, at den er indført af Struensee som et Vederlag for de mange Helligdage, han afskaffede. Spørges der, hvorfra man ved dette, saa lyder Svaret næsten altid: »Det læres jo i Skolen«. Det kan være meget muligt, at det undertiden fortælles i Skolen; men i Skolebøgerne staar der intet derom. I alle de Danmarkshistorier, smaa saa vel som store, jeg har kunnet efterse, staar der intet andet om Struensees Helligdagsanordning fra 1770, end hvad sandt og rigtigt er. Da afskaffedes Taksigelsens Fest, der hver 23de Oktober fejredes i Kjøbenhavn til Minde om Ildebranden 1728, der paa denne Dag standsede. Det var den eneste *faste aarlige* Bededag, der paa

Struensees Tid bestod ved Siden af Store Bededag, da Taksigelsens Fest 11te Februar, der havde været fejret i hele Danmark til Minde om de Svenskes mislykkede Stormangreb paa Kjøbenhavn 1659, allerede var afskaffet 1766. Om Store Bededag, saa lidt som om Bededage i det hele taget, tales der ikke et Ord i Struensees Heligdagsanordning.

Store Bededag er indført ved en kongelig Forordning af 27de Marts 1686. Men det vilde være meget urigtigt at mene, at vi dermed er naaede tilbage til Begyndelsen. I Virkeligheden var det ikke noget nyt, der indførtes, men kun en Omordning af en allerede bestaaende Institution, og denne Omordning maa antages at have staaet i Forbindelse med det Gennemsyn af Alterbogen, som paa den Tid foretoges. Det, der skete 1686, var, at der blev een fast Bededag om Aaret, medens der tidligere havde været tre saadanne, enten i Sammenhæng eller hver med en Uges Mellemrum. Endvidere blev denne Bededag en Gang for alle henlagt til en bestemt Dag i Aaret, nemlig fjerde Fredag efter Paaske, medens de tre Bededage tidligere Aar for Aar var blevne bestemte ved kongelige Forordninger. De tidligere tre Bededage holdtes ikke paa samme Tid af Aaret hvert Aar, og der valgtes desuden ikke de samme tre Dage for Norge som for Danmark. For Island og Færøerne valgtes igen tre andre Dage. Men 1686 blev det slaaet fast, at fjerde Fredag efter Paaske skulde være den almindelige Bededag overalt i det danske Monarki. Om Maaden, hvorpaa Dagen skulde helligholdes, indeholder Forordningen af 1686 intet nyt. Den er noget afkortet, men iøvrigt næsten Ord til andet en Gentagelse af de ældre Forordninger. Bestemmelserne i disse var ogsaa saa strenge, at der ikke godt kunde være Tale om Skærpelser, naar der ikke ligefrem skulde paabydes Selvpinsler. Aftenen forud ringedes der med de største Klokker i alle Kirker. Arbejde, Handel og Forretning standsede. Alle Boder, Kældere og Kroer blev lukkede. Paa selve Dagen skulde der fastes strengt efter de ældre Bestemmelser til Solnedgang, efter Forordn. 1686, til al Kirketjeneste var ophørt (omtrent Kl. 4), og det var forbudt at udlevere Mad og Drikke til andre end Syge.

Ingen maatte begive sig paa Rejse. Posten alene var det tilladt at gaa som sædvanlig.

At de tre Bededage 1686 blev til den ene, har efter al Sandsynlighed skabt den Forestilling, at fjerde Fredag efter Paaske oprindelig er en Afløser af de mange større og mindre Bededage, som fandtes i ældre Tid. Man kan endnu træffe denne Anskuelse, mer eller mindre tydeligt udtalt, selv hos kyndige Forfattere. Nej, Dagen har aldrig haft noget med dem at skaffe. Længe efter 1686 holdtes der Bededage Onsdag eller Fredag lige saa fuldt som før 1686. Længe efter 1686 forordnedes der Bods- og Bededage imod Krig, Pest, Misvækst og andre hærgende eller truende Landeplager lige saa fuldt som før 1686. Disse Bededage er aldrig blevne afskaffede ved Lov og Forordning, men er stille gaaede af Brug, rimeligvis paa Grund af Mangel paa Deltagelse. At fjerde Fredag efter Paaske vel var den betydeligste, men ikke den eneste Bededag, viser forøvrigt selve Navnet *Store Bededag*. Det er en folkelig Benævnelse. Officielt har Dagen altid heddet *Almindelig Bededag*. Den hedder saa endnu ikke blot i Salmebøgerne, men ogsaa i Avisernes Prædikantliste. Navnet *Store Bededag* synes at være skabt af Københavnerne, men det var jo ogsaa netop i København og nogle faa andre større Købstæder, at Søgnedagsgudstjenester saa at sige hørte til Dagens Orden. Fra Folkesproget er Navnet gaaet over til Farcen »Store Bededags Aften« og til Hunæus' bekendte Billede »Paa Københavns Vold Store Bededags Aften«. Paa Landet, hvor Søgnedagsgudstjenesten vist altid har indskrænket sig til Fastetiden, kaldes Dagen slet og ret *Bededagen*.

Vi staar nu foran Spørgsmaalet, hvorfor fjerde Fredag efter Paaske er bleven valgt. Der er Forskere, som har ment, at det skyldes Eftervirkning fra Middelalderens saakaldte Gangdage, og der synes ikke at være nogen Grund til at tvivle om denne Menings Rigtighed.

Det var Skik i Middelalderen, at Præst, Degn og Menighed tre Dage i Rad i Foraarstiden gik i Procession Sognet over. Toget bevægede sig gennem Landsbyerne, over Agre og Enge. Korset blev baaret i Spidsen, og Jorden blev bestænket med Vievand.

Processionen kaldtes Korsbyrd, og de Dage, paa hvilke den fandt Sted, kaldtes Gangdage. Bønderne medbragte Fødevarer, Korsbyrdmad, der deltes i tre Parter, hvoraf Præsten fik den ene, Degnen den anden, og den tredie uddeltes til de fattige. Strenge Bodsøvelser synes ikke at have været forbundne med Korsbyrden. Der skulde fastes før Processionen; men naar Korset og Vievandskarret var bragt tilbage til Kirken, var det ifølge Biskop Lage Urnes Synodalbestemmelser fra 1517 tilladt Menigheden at holde Maaltid. Gangdagene holdtes Mandag, Tirsdag og Onsdag før Kristi Himmelfartsdag, og Ugen, hvori de holdtes, kaldtes Korsugen eller Bedeugen. Den hørte til Aarets hellige Tider som Julen, Fasten, Paaskeugen og Pinseugen. Paa nogle Steder har der ogsaa fundet Korsbyrd Sted anden Uge efter Pinse, rimeligvis i Tilknytning til Kristi Legems Fest, der falder paa Torsdagen i den foregaaende Uge.

Den Skik at gaa i Procession over de tilsaaede Marker i Dagene før Kristi Himmelfartsdag er ældgammel i Kristenheden. Den er saa gammel, at det maaske vil være umuligt med Sikkerhed at afgøre, om Processionerne er henlagte til disse Dage, fordi Søndagens Evangelium handler om Bønnen, eller om det forholder sig lige omvendt, at Evangeliet om Bønnen er blevet valgt, fordi der i disse Dage blev bedet for Aarets Afgrøde. Den første Antagelse er dog langt den sandsynligste. Valget af Teksterne, af hvis Begyndelsesord de tre Søndage før Himmelfartsdagen har faaet Navnene Jubilate, Cantate, Rogate (Jubler! Synger! Beder!), tyder ikke paa Indgriben af ydre Tilfældigheder.

Ved Reformationen bortfaldt Korsbyrden. Reformatorerne fordømte den i de stærkeste Udtryk som Hedenskab og Afguderi. Men Gangdagene som Bededage afskaffedes ikke. Hans Tausens Postil fra 1539 har Tekst og Udlæggelse til »de Bededage, hvilke man plejer at holde og kalde Gangdage«, Mandag, Tirsdag og Onsdag mellem Rogate og Kristi Himmelfartsdag. I første Udgave af Peder Palladius' Alterbog, 1556, findes Teksterne til Bededage ligeledes paa den oprindelige Plads, men allerede i anden Udgave, 1561, er de rykkede hen bag den almindelige Tekstrække for Søn- og Helligdage, og her er de blevne staaende Op-

lag efter Oplag. Fra Alterbogen er de gaaede over i Salmebøgerne, og man har ganske glemt, hvorfra de stammede. Hvem aner vel nu, at Epistel Jacob 5, 16—20, og Evangelium Lucas 11, 1—13, under »Ugentlig og Maanedes Bededag« i vor Salmebog er Midaldalderens Tekster til Gangdagene.

Man kan ikke sige, hvor længe Gangdagene har holdt sig som Bededage. De er aldrig blevne forbudte, og de er aldrig blevne paabudte. De er vist gaaede af Brug til meget forskellig Tid i de forskellige Sogne. Man mærker deres Tilstedeværelse af de Stridigheder, der nu og da opstaar mellem Menighederne og Kirkens Tjenere, naar Præster vægrer sig ved at holde Bededage, eller naar Menigheder undlader at yde Korsbyrdmad. Et Tilfælde af den Art kendes fra Tingjellinge 1610. I Almanaken 1604 kaldes den gamle Korsuge endnu Bedeuge; men det er ogsaa sidste Aar. Der maa dog altid i Dele af Folket have vedligeholdt sig en mer eller mindre klar Forestilling om den gamle Bedetid. De førømtalte tre faste Bededage, der for 1686 forordnedes, henlagdes efter 1677 næsten hvert Aar til de tre Fredage før Himmelfartsdagen. At man ikke henlagde en streng Bodsdag til Dagen før eller Dagen efter Himmelfartsdagen, er let at forstaa. Derimod synes det underligt, at man 1686 valgte den mellemste Fredag, og ikke den sidste Fredag, der ligger nærmest op til den gamle Bedeuge. Jeg tror dog, der kan findes en Løsning paa denne Gaade. Det har aabenbart været Mening, at Store Bededag skulde holdes Fredagen i Ugen Cantate. At det blev Fredagen i Ugen Jubilate, skyldes en Misforstaaelse.

I Forordningen af 27de Marts 1686 hedder det, at Bededagen for Fremtiden overalt skal holdes »den fjerde Fredag, som efter Paaske Helligdage indfalder«. Men paa Grund af »Tidens Korthed og en Del af Vore Landes Vidtfraliggende« kan Forordningen ikke blive bekendtgjort saa snart som det behøves. Derfor skal i dette Aar Dagen holdes i Danmark den 7de Maj, i Norge den 25de Juni, paa Island og Færøerne den 27de August. Slaar man nu op i Almanaken for 1686, saa gør man den Opdagelse, at 7de Maj ikke er, hvad vi kalder fjerde Fredag efter Paaske, men hvad vi kalder femte Fredag. Man kunde maaske tænke,

at Dagen ogsaa for Danmarks Vedkommende er skuddt en Uge frem paa Grund af Tidens Korthed. Men at dette ikke kan have været Tilfældet, fremgaar af de tidligere Forordningers Datering. En Maaned var fuldt tilstrækkelig til, at en Forordning kunde komme til Folks Kundskab overalt i hele Danmark. Nej, Sagen hænger aabenbart helt anderledes sammen.

Udtrykket »Paaske Helligdage« har paa den Tid været tve-tydigt, ganske som Udtrykket »Jule Helligdage« endnu er det den Dag idag. Det har paa middelalderlig Vis kunnet opfattes som ensbetydende med Paaskeugen, og det har kunnet opfattes som ensbetydende med de tre første Dage, paa hvilke der holdes Kirketjeneste. Forordningen er udstedt i den gammeldags Tro og Formening, at Fredagen i Paaskeugen hørte med til Paaske Helligdage. Men, som sagt, herom kunde der disputeres. I Almanaken for 1687 findes Bededagen slet ikke. Udgiveren har villet afvente Begivenhedernes Udvikling. 1688 udkom den reviderede Alterbog. Bededagen har faaet sin Plads i Ugen Jubilate, og overensstemmende hermed har Almanaken for dette Aar Bededagen anbragt i samme Uge. Men her er sket det mærkværdige, at Ugens Navn alligevel er blevet Cantate, hvilket har haft til Følge, at alle de andre latinske Søndagsnavne er rykkede en Uge frem i Tiden. Men det er ikke den eneste Mærkelighed. Tidligere kaldtes de tre første Dage i Paaskeugen *Paaskedag*, *Paaske Mandag* og *Paaske Tirsdag*, men nu kaldes de *Paaskedag*, *1ste Paaske-dag* og *2den Paaskedag*. Udgiveren har villet lære Folk, hvad der skulde forstaas ved Udtrykket »Paaske Helligdage«. 1689 er Almanaken atter kommen ret i Lave. *Bededag* er i Jubilate, og Ugens Navn er Jubilate.

TOPOGRAFISKE MUSEER.

ET FORSLAG.

»Cand. theol. Fredrik From søger« — saaledes begynder Soren Kierkegaard en af sine geniale Betragtninger. Naar jeg nu drister mig til her at fremsætte nogle ingenlunde geniale, men